

COLLITA DEL 93
Isidor Cònsul

Es fora de dubte que les llunes de 1893 van jugar a favor de les arts i, per aquests verals, hi peixaren una collita excepcional en els conreus de la literatura, la pintura i la música. Per aquesta raó, la celebració d'un llarg rosari de centenaris ha monopolitzat bona part de l'horitzó cultural català durant 1993. Fa cent anys que hi nasqué una constel·lació de notorietats artístiques i hi llueixen amb empena quatre estels singulars: Foix, Miró, Mompou i Riba. De la resta, fins a una dotzena llarga de noms importants, es poden destriar els escriptors Joaquim Folguera, Ventura Gassol, C.A. Jordana i Jaume Bofill i Ferro; el lingüista Carles Salvador, i els dos Ricart: el músic Josep Ricart i Matas, i el gravador Enric Cristòfor Ricart.

No és estrany, doncs, que la pluja dels centenaris hagi nodrit una sembra atapeïda d'actuacions culturals i un desplegament nombrós d'actes d'homenatge que els han festivat. I en el cas dels literats s'han acomboiat, per torna, amb una certa multiplicació de produccions editorials. Del centenari foixià cal remarcar l'edició facsímil de la revista "La Cònsola", l'edició crítica de Tocant a mà..., a cura de Joan R. Veny-Mesquida, la recuperació d'Escenificació de cinc poemes, un llibre oblidat de la seva bibliografia, el recull Sobre Foix, de Carles Miralles, i els volums de divulgació Centenari J.V. Foix, publicat per la Institució de les Lletres Catalanes, i J.V. Foix. Cinc rutes literàries, a cura de Manuel Carbonell i Carmen Sobrevila. Amb les excepcions de Joaquim Folguera i de Jaume Bofill i Ferro, la Institució de les Lletres Catalanes ha col·laborat al lluïment dels centenaris literaris amb un quadern recordatori que inclou una semblança crítica de l'autor, una nota biogràfica, la seva bibliografia i una antologia de textos.

Com en el cas de Foix, i a banda del fascicle institucional, algunes efemèrides s'han enriquit bibliogràficament amb diverses aportacions d'interès. Per festivar el record de Ventura Gassol, per exemple, s'han publicat dos volums que apleguen la poesia i el teatre, a cura de Magí Sunyer i de Montserrat Palau. I si encarem el centenari de Carles Riba tenim una doble reedició de la traducció que féu de L'Odissea, el darrer volum de l'epistolari, Cartes de Carles Riba III: 1953-1959, recollides i anotades per Carles-Jordi Guardiola, i una nodrida llista d'aportacions crítiques: Homenatge a Carles Riba, de la Fundació Acta amb motiu dels cinquanta anys de les Elegies de Bierville, els Papers sobre Carles Riba, de Joan Ferraté, les Lectures de Carles Riba i Màrius Torres, de Mercè Boixareu, Una interpretació de les **Elegies de Bierville**, d'Enric Sullà i el volum Per comprendre Carles Riba, de Joan Triadú. Un esment a part mereix la singularitat del volum Carles Riba e Galícia, preparat per Xesús Alonso Montero, homenatge miscel·lànic de les lletres gallegues al poeta amb motiu del primer centenari. Hi sobresurten els poemes en gallec que Carles Riba va escriure per a Pepita Vila Pérez, una noia barcelonina d'ascendència gallega que fou el seu primer amor entre 1909 i 1911.

Vinculats ni que sigui tangencialment amb els centenaris majors de les lletres, es celebraren, la tardor de 1993, un parell d'encontres de diàleg peninsular, entre escriptors catalans i castellans, a Segòvia i a Toledo. El primer, organitzat des de Catalunya, es convertí en una crida sobre la necessitat del coneixement mutu i el respecte pel dret a la diferència. El de Toledo, avalat pel Ministerio de Cultura, prengué forma d'un congrés de poesia amb intenció de recuperar l'esperit de convivència i diàleg dels congressos històrics dels primers anys cinquanta: Segòvia (1952), Salamanca (1953) i Santiago de Compostel·la (1954). A Toledo, s'aprofità per retre homenatge a Foix i a Riba que hi havien tingut, quaranta anys enrere, una llúida participació.

Posats en altres cordes commemoratives, 1993 també ha recordat els deu anys del traspàs de Mercè Rodoreda amb la recuperació del seu teatre, un dels registres desconeguts de l'escriptora. El Teatre Grec fou un marc d'estiu per a l'estrena d'Un dia i, la passada tardor, La senyora Florentina i el seu amor Homer obrí la temporada del Centre Dramàtic de la Generalitat. I a Sitges, a finals d'octubre, mig miler d'artistes remembraren els cent anys de la Segona Festa Modernista, aquell esclat de creativitat apassionada que, de la mà de Santiago Rusiñol, convertiren la "blanca subur" en una de les ciutats emblemàtiques del Modernisme.

La punta d'exultació que el paper traspua quan ressegueix els records de centenari d'una literatura, s'afanya a vestir-se de dol davant de la llista, nombrosa enguany, dels escriptors que ens han deixat. A finals de gener, gairebé plegats i cadascú vora el seu mar, moriren Josep Ma. Llopart i Quima Jaume. El març va fer emmudir la veu potent i torrencial de Vicent Andrés Estellés i, a mitjan maig, moria, a la Plana d'Urgell, el periodista i escriptor Domènec de Bellmunt. Començava la tardor quan ens colpí el traspàs de Joaquim Soler i, a mitjan novembre, morí Tomàs Garcès, l'autèntic degà, en termes biogràfics, de la literatura catalana. Poeta i prosista exquisit, crític sensible i home vinculat a afers editorials i a revistes literàries, Tomàs Garcès havia rebut, pocs mesos abans, el màxim guardó de la nostra literatura, el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes.

Posteriorment a alguna d'aquestes morts, unes vegades amb l'èmfasi de l'homenatge pòstum i altres per simple coincidència editorial, s'han publicat una colla de llibres que, en el cas de Josep Ma. Llopart, fan un gruix significatiu. Entre altres raons, perquè l'escriptor, a finals de 1992, fou el centre d'un gran homenatge literari, acadèmic i popular, fruit del qual són els volums Homenatge a Josep Ma. Llopart, de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana i Homenatge a Josep Ma. Llopart ("Estudis Baleàrics" n.

44-45). De manera paral·lela han sortit dues antologies poètiques: Tria personal 1961-1992 i La cançó en la nit, 50 poemes, la primera a cura del mateix poeta i la segona a càrrec de Pere Rosselló. Finalment, cal esmentar la singularitat de Vocabulari privat, una obra a quatre mans i de prosas entrecreuades amb Antònia Vicens. Quant a Quima Jaume s'ha aplegat tota la poesia en un sol un volum, Poesia Completa i, en el cas de Vicent Andrés Estellés, ultra l'homenatge que li fou dedicat en el marc dels Premis Octubre, ha sortit una nova Antologia poètica a cura de Jaume Pérez Montaner.

DE POLEMiques I SALUT EDITORIAL

La llarga ressaca postolímpica i els geniuts trencacolls de la crisi econòmica s'han vist amenitzats per alguns debats i polèmiques diverses. Controvèrsies de ventall ampli i que s'estiren des del joc de discussió civilitzada entorn d'una edició crítica (com la que mantingueren Joan Ferraté i Jaume Coll amb motiu de l'edició de Poesia, de Josep Carner), a altres de més casolanes com la que establí Narcís Garolera, dins de l'univers verdaguerià, amb Editorial Barcino per motius de detall en l'edició crítica d'Excursions i viatges, de Jacint Verdaguer. Ara bé, on la polèmica es descordà amb una certa cridòria i fins algun accent de virulència fou en un parell de certàmens literaris: el Ciutat de Palma de Narrativa i els Jocs Florals de Barcelona. El primer cas es va produir quan Axel Schönberger, germanista catalanòfil i membre del jurat, va airejar les picabaralles domèstiques de la reunió del jurat, tot titllant-les de frívoles i de superficials, i denunciant, de passada, alguns suposats tripijocs de Josep Piera, un altre membre del jurat i amic del guanyador Ignasi Mora.

Pel que fa als Jocs Florals de Barcelona, cal remarcar que, el 1993, acomplien sis-cents anys de la seva història i que el seu projecte de renovació, amb el precedent de l'escàndol generat en la convocatòria anterior, no acabava

de satisfer els anhels del sector poètic. Per acabar-ho d'adobar, la convocatòria preveia, per tal de dinamitzar-los, un recitat públic de poesia que, per descurança o per un error d'impremta, sortí als cartells amb el títol de "Festival de Poesia Catalana". Atès que hi participaven poetes d'altres llengües, l'enunciat va generar una breu polèmica semàntica que, en essència, reclamava més precisió conceptual per tal de defugir l'ambigüitat i fer palès el respecte per a les diferents opcions lingüístiques.

I si l'any ha estat generós en picabaralles diverses, també s'ha afanyat a accentuar els contorns de la crisi editorial apuntada de temps enrere, però molt més contundent en els mesos immediats. La passada fira de Frankfurt no ha tingut l'alegria de les anteriors i durant la celebració del "Liber 93", a Barcelona, els editors remarcaren la intenció d'ajustar, és a dir reduir, les tirades per encarar amb alguna garantia la greu crisi de vendes. L'alternativa sembla que passa per una intensa campanya de promoció i de sensibilització lectora, per la reducció del nombre de títols al mercat, per la modernització de les llibreries i per multiplicar les facilitats als compradors i consumidors de literatura.

En el cas de l'edició en català, els problemes s'agreugen encara més per la pròpia singularitat sociològica i pels embussos de la dissort històrica. Tot i això, la indústria editorial catalana fa temps que ha demostrat el seu dinamisme i competitivitat, i assaja de torejar la crisi a cops de tenacitat i d'imaginació. Per a aquest any 1993 cal remarcar, sobretot, la fusió conjuntural de les editorials de més entitat per a endegar l'operació de quiosc "Quinze Grans Exits" amb una mitjana de vendes i tiratge que depassa els vint-mil exemplars per títol. I com a detall particular, sembla que cal estar a l'aguait del procés de creixement experimentat per Columna. Ha enllestit la incorporació d'Edicions de L'Eixample, col.labora amb Edicions Proa i ha fet sortir una nova nova col.lecció juvenil editada conjuntament amb La Galera.

Columna, doncs, continua perfilant-se com una empresa en expansió i amb voluntat d'esdevenir un dels eixos més dinàmics de l'edició catalana en aquesta fi de segle.

NARRADORS I POETES

El catalanòfil anglès Arthur Terry, que participà durant el 1993 en un parell d'actes d'homenatge a Foix i a Riba, donava el seu parer sobre la literatura catalana actual bo i apuntant que no hi veia cap figura dominant amb l'excepció d'en Brossa en els camps de la poesia i el teatre. Remarcava que no n'hi ha cap com ara en Foix o en Riba, però potser aquesta no és una època per a figures dominants. Hi ha escriptors menors molt bons, i és aquesta mena d'escriptor que fa que una literatura es mantingui¹.

Sense necessitat de contrapuntar l'opinió d'Arthur Terry, sobretot perquè no és l'objecte d'aquest resum, em serveixo del seu parer per establir un paral·lelisme amb el que ha estat 1993 en la creació literària: un any menor, de collita mitjana, tirant a migrada i amb tendència a la grisor. Qui sap si ha estat el curs de les coses que ho ha volgut així, o potser si cal entendre-ho com un senyal de capteniment i de respecte envers la festa dels centenaris majors. Una anyada, doncs, més aviat aigualida i de traspàs, i a l'eix d'un nus que sembla que jugui a agermanar la crisi creativa amb l'econòmica i l'editorial.

Si aquest judici de síntesi es concreta en el conreu de la narrativa, sembla clar que els títols de més interès s'han de rastrejar en noms nous i entre els més joves, amb l'única excepció de Quim Monzó i el seu darrer recull de contes El perquè de tot plegat. Des d'aquesta doble perspectiva de novetat

---

¹ Matthew Tree. Entrevista a Arthur Terry (AVUI, 21-XI-1993).

i joventut m'agradaria accentuar quatre noms i marcar els títols corresponents, dues novel·les i dos reculls de narracions, perquè em sembla que s'han de considerar entre les aportacions més substantives de l'any. Parlo d'Antoni Puigvert (Paper de vidre) i Joan Pons (Nàufrags) pel que fa a la novel·lística, i de Xavier Roca Ferrer (El cap de Penteu) i d'Albert Vilaró (La selva moral) quant a la narrativa curta. Prop seu hi podeu afegir el bon ofici de novel·listes que no necessiten cap presentació com és el cas de Pau Faner (Mal camí i bon senyor), de Víctor Mora (La dona dels ulls de pluja), de Maria Mercè Roca (Cames de seda), de Jordi Coca (Louise. Un conte sobre la felicitat) i de Ramon Solsona (Les hores detingudes), així com el retorn important de Guillem Frontera (Un cor massa madur). També cal constatar l'agosament d'Olga Xirinacs a Cerimònia privada, la continuïtat en clau de divertiment de Ferran Torrent a L'any de l'embotit i la culminació, per part de Jaume Fuster, de la trilogia d'aventures mítiques i ressò tolkianès a El Jardí de les Palmeres. En un altre nivell, cal apuntar la multiplicació d'Antoni Dalmases (L'última primavera i Les línies de l'atzar), la progressió de Tomàs Belaire (El perseguidor d'ombres) i de Toni Cucarella (Bogart i Bogart) i el singular exercici a quatre mans entre Jaume Fuster i Antoni Lloret en la novel·la de gènere Micmac.

Quant a la narrativa curta i a banda dels llibres i noms esmentats (Quim Monzó, Xavier Roca-Ferrer i Albert Vilaró) s'ha de fer esment del darrer exercici de Pere Calders, L'honor a la deriva, del recull de continuïtat de Pep Col a Muntanyes Maleïdes, del notori volum d'Isidre Grau, En última instància, de la novetat singular de Joaquim Carbó a Bonsais de paper i de les obres que apunten i a voltes confirmen la vàlua de Joan Carreras, La bassa del gripau, de Sílvia Manzana, Oasi, de Pep Bras, Noia dels timbals i d'Albert Mas-Griera, La trapezista cega i el llençador de nans. També l'estrena narrativa de Xavier Duran (Històries asimètriques).

Quant al difícil equilibri de la prosa narrativa, sovint de bracet i

connivència amb l'assaig personalista, sobresurten els llibres de viatge interior i geogràfic de Maria Angels Anglada, Paradís amb poetes, de Josep Piera, Ací s'acaba tot i de Pep Subirós, La rosa del desert. També les proses d'Enric Casassas a El poble del costat, l'experiment de Miquel de Palol a Grafomàquia i el llibre ja esmentat de Josep Ma. Llompart i Antònia Vicens, Vocabulari privat.

Des de la perspectiva més genèrica d'Obres Completes s'ha d'apuntar que ha continuat la recuperació de tota la narrativa de Josep Ma. Espinàs i d'Avel·lí Artís Gener "Tísner", així com l'eix fonamental de la novel·lística de Baltasar Porcel al volum El mite d'Andratx. A l'obra d'aquests tres contemporanis cal afegir l'esforç important que ha suposat aplegar l'Obra Completa de Sebastià Juan Arbó (1902-1984), essencialment narrativa i la de caire més miscel·lànic de Ferran Canyameres (1898-1964).

El regne de la poesia no presenta tampoc un panorama massa engrescador si hi exceptuem la força d'alguns noms indiscutibles. Joan Brossa ha aplegat, a Furgó de cua (1989-1991), una nova col·lecció de sextines i Joan Perucho ha pouat intensitats a Inscripcions, làpides, esteles, el seu darrer lliurament poètic. Joan Margarit, a Els motius del llop, ha puntejat canvis en un canemàs de coordenades fressades i Olga Xirinacs ha cantat la plàstica viva de La muralla. Climent Forner, a Amb peus lleugers com els dels cèrvols, ha sorprès per la puresa i la intensitat d'una veu amb ressò místic, i també és notícia de cabal interès el retorn d'Angel Terron (De bell nou). I a tot plegat cal afegir-hi la confirmació que suposen reculls com ara Calotips i instantànies, de Jaume Creus, Terra d'aigua, de Ramon Guillen, No hi érem, d'Enric Casassas, Compàs d'espera, d'Enric Sòria, Llibre de les figuracions, de Manuel García Grau, Temps a través, de Xavier Renau, L'error bellíssim, de Magí Sunyer, El temps fumeja, de Montserrat Rodés i Helena amada, de Miquel Pérez Sanchez. Entre els més nous, cal apuntar l'obra de Jaume Galmés, Nàufrag en el temps, la frescor

de Jordi Cucurull a Costa de mangles, l'audàcia de Xavier Garcia a Background, els versos clars de Vinyet Panyella a Memorial de platges i el divertiment eròtic i retòric de Celdoni Fonoll a Trem pant t'empaito.

El tomb per l'any de la poesia conclou amb una novetat i dues notes de recuperació: la novetat pren la forma d'una col·lecció de poesia per a joves endegada a València per Marc Granell i Francesc Calafat a l'Editorial Germania. Les dues notes recuperatives són l'encert de relançar la poesia de Jaume Agelet i Garriga, 100 poemes (1888-1980) i l'esforç de Lluís Roda que ha recollit, a Infinitud de paisatges, tots els poemes de Joan Vicent Clar (1962-1990) i els ha acomboiat amb estudi contundent i necessari.

ERUDITS I ASSAGISTES

S'han publicat les actes de les Primeres Jornades d'Estudi sobre la vida i l'obra de Caterina Albert i Paradís "Victor català" i un parell de miscel·lànies importants adreçades a Joan Fuster (V) i a Joan Triadú. Ara bé, la bibliografia erudita sembla haver incidit de manera especial en els topants de l'obra espriana on sobresurt la publicació de Salvador Espriu, els anys d'aprenentatge (1929-1943) de Rosa Ma. Delor, l'estudi més complet, per ara, del jove Espriu. També l'edició crítica d'Antígona, a cura de Carmina Jori i Carles Miralles, i una curiosa coincidència ha volgut que l'amistat entre Espriu i Rosselló-Pòrcel fos objecte de dos estudis paral·lels, si més no de títol: La mort com a intercanvi simbòlic, de la mateixa Rosa Ma. Delor i Salvador Espriu i Bartomeu Rosselló-Pòrcel, en llunyanies de foc i de llum, de Ma. Isabel Pijoan.

Si passem a altres autors, bo i comptant que s'han repassat alguns estudis literaris en l'apartat dels centenaris, la llista que queda ha de contemplar la publicació del volum XI de l'Epistolari de Jacint Verdaguer (1899-1902), que hauria de ser el darrer segons el fil cronològic però que caldrà continuar

amb algun altre atesa la nova correspondència apareguda darrerament. En el marc del Modernisme, Ma Angela Cerdà i Surroca ha publicat Mites del Modernisme a Catalunya, i tot pouant fins als segles medievals i del Renaixement tenim els estudis de Lola Badia, Tradició i modernitat als segles XIV i XV. Estudis de cultura literària i lectures d'Ausiàs March, de Josep Romeu, Estudis de lírica popular i lírica tradicional antiga i l'edició d'Obra Completa de Pere March, a cura de Lluís Cabré. Pel que fa a la literatura contemporània, Ferran Carbó i Vicent Simbor han sistematitzat la literatura valenciana dels darrers cinquanta anys a La recuperació literària en la postguerra valenciana (1939-1972) i a Literatura actual al País Valencià (1973-1992). També s'han publicat les lectures crítiques de Jaume Vidal Alcover, Estudis de literatura catalana contemporània, i Margalida Pons, a Blai Bonet: maneres del color, ha mesurat la narrativa del poeta de Santanyí. Per la seva banda, Enric Bou ha estudiat les formes literàries autobiogràfiques a Papers privats, i Alex Broch ha analitzat en profunditat l'obra de cinc autors actuals (Jaume Pont, Jordi Coca, Jaume Cabré, Ferran Torrent i Jordi Teixidor) a Forma i idea en la literatura contemporània. I entre les eines de treball per a ús d'estudiosos i erudits cal assenyalar la sortida del primer volum de l'Inventari de l'arxiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya i la publicació de Dotze anys d'investigació. Tesis i tesines sobre Llengua i Literatura catalanes (1981-1992).

Pels camins de l'assaig literari i artístic trobem la recopilació de Joan Perucho a Crítica d'art. Obra Completa VII, les Valències de Pere Gimferrer i la reflexió d'Antoni Tàpies a Valor d'art. Des d'una perspectiva cultural més àmplia es poden apuntar dos reculls miscel·làtics: La cultura catalana recent (1960-1988) i D'un temps, d'un país. Setze visions sobre la Catalunya del noranta-dos. I per la seva singularitat sembla oportú de destriar tres volums d'assaig divers: la reflexió sobre els conflictes polítics de 1992 a

Annus horribilis, de Valentí Puig, la necessitat d'encarar l'alarma creixent d'El racisme, de Josep Ma. Prim, i l'impacte analític i vivencial dels problemes de La Franja de Ponent que Mercè Ibarz tracta, de manera excel·lent, a La terra retirada.

El tomb per l'any pot concloure amb una biografia singular, L'impuls obstinat, que Agustí Pons ha dedicat a Joan Triadú, un personatge tenaç i polivalent, i una figura imprescindible dels paisatges culturals catalans de la segona meitat del segle. A l'entrada de la biografia, Agustí Pons apunta una hipòtesi que pot semblar simple però que té el parany de ser enormement seductora. Hi suggereix que Joan Triadú, Joaquim Molas i Maria Aurèlia Capmany haurien fressat els tres camins intel·lectualment possibles dins del panorama de la postguerra inserint-se en els grans debats europeus després de 1945. Li manllevo la paraula per posar el punt i acab al resum de 1993: Maria Aurèlia Capmany assumiria el rol d'intel·lectual fascinada per l'existencialisme sartrià -de tant impacte en els primers anys de la postguerra europea-, Joan Triadú representaria l'humanisme cristià -en una concepció personalista de l'home i de la història (...)- i, Joaquim Molas encarnaria el paper d'intel·lectual marxista, navegant entre Lukács i Gramsci per acabar instal·lant-se en un eclecticisme notablement menys dogmàtic i decididament menys creatiu.

Isidor Cònsul